

Olympische spelen Amsterdam 1928

Onovertroffen sportfestijn

Om onze atleten op de grote gebeurtenis van 1928 te kunnen voorbereiden, lukte het de KNAU met geldelijke steun van het NOC in 1926 opnieuw een buitenlandse trainer aan te trekken. Het werd een stugge, maar deskundige Zweed Anders William Kreigsman. Hij was op dat moment trainer van de Noren. Door zijn afwijkende trainingsmethoden werd hij met scepsis ontvangen. De training van de vrouwen kwam in handen van Ben Verwaal. Kreigsman had geweigerd vrouwen onder zijn hoede te nemen.

Olympische Spelen haal je niet zomaar in huis. Dat bleek veel later in 1988, toen pogingen om de 25ste Spelen naar Amsterdam te halen op een fiasco waren uitgelopen. Dat de negende Spelen van 1928 wél naar Amsterdam gingen, had te maken met de niet aflatende pogingen van baron Frits van Tuyll van Serooskerken, sinds 1896 IOC-bestuurder. Hij had de wens de Spelen naar Nederland te halen geuit tijdens een IOC-vergadering in 1907. Hij herhaalde die wens in het openbaar in de Royal Albert Hall, na afloop van de Spelen van 1908. Hoe Van Tuyll ook zijn best deed, de Spelen van 1916 gingen naar Berlijn en niet naar Nederland. De oorlog 1914 – 1918 verhinderde het doorgaan van deze Spelen. Nederland claimde daarna 1920, maar het zwaar door de oorlog geteisterde Antwerpen kreeg de voorkeur.

Daarna werd het handjevat tussen twee baronnen. Amsterdam meende aanspraak te kunnen maken op de Spelen van 1924, IOC-voorzitter baron Pierre de Coubertin wilde graag deze Spelen in 'zijn' Parijs laten plaatsvinden. De deal was snel gemaakt. Van Tuyll steunde De Coubertin die als wederdienst bereid bleek het streven te ondersteunen de Spelen van 1928 aan Nederland toe te wijzen. Dit was in 1921 overeengekomen, maar het verzet van enkele landen was daar-

mee niet gebroken. Tijdens een IOC-vergadering in 1923 dreigde aan 'Amsterdam 1928' te worden getornd. Van Tuyll zette echter grof geschut in. Hij kreeg het voor elkaar dat tijdens de IOC-vergadering in Rome de Nederlandse gezant J.H. van Rooyen in groot gala en voorzien van steek, goudgalon en sabel zijn indrukwekkende opwachting kwam maken. Met alle égards aan de excellentie verschuldigd kreeg Van Rooyen als eerste het woord. Hij bedankte – alsof het een voldongen feit was – namens Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden en namens de burgemeester van Amsterdam in vloeiende volzinnen de geachte afgevaardigden voor de aanwijzing van Amsterdam. Dit had succes, want de IOC-leden gingen

met 14-4 stemmen en één onthouding akkoord met het dubbelbesluit. Nederland, met zijn acht miljoen inwoners, had de slag gewonnen.

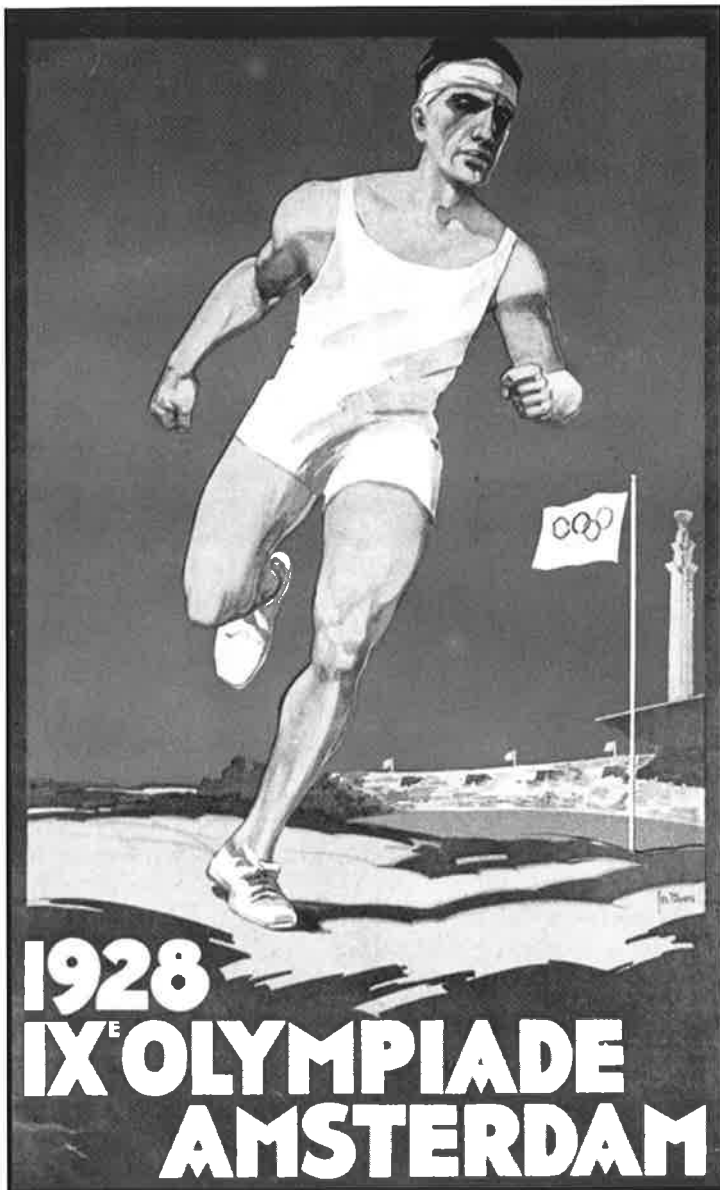
De vreugde werd getemperd door de grote financiële zorgen van het organisatiecomité. Het NOC wilde een loterij houden. De regering bleek niet bereid het loterijvoorstel bij de Tweede Kamer in te dienen, omdat het inging tegen de goede zeden en de goklust ocriep. De regering stond echter welwillend tegenover de aanvraag voor een subsidie van één miljoen gulden. Drie dagen duurden de debatten in de Tweede Kamer, totdat op 6 mei 1925 het subsidievoorstel met 48 tegen 36 stemmen werd verworpen. Hierbij droegen politici uit de confessionele hoek als argumenten aan:

‘ – de Spelen zijn van oorsprong heidens – de Spelen zijn een uiting van brute kracht – het is een kermis van ijdelheid – het voorstel is in strijd met het apostolisch woord, dat van de lichamelijke oefening zegt, dat zij weinig nut heeft – de massa grijpt naar de vermaaken der oude Grieken – het Nederlandsche volk wordt op deze manier niet aangezet tot zuinigheid en soberheid, maar in tegendeel aangespoord tot uitgaan, genieten en uitgeven – God en zijn woord worden veracht – de vrouw, door de sportmanie aangegrepen, gaat haar gevoel van kiesheid en eerbaarheid verliezen, zij werpt zich half gekleed op de sportmarkt der gemakelijkheid – dat wat de vrouw siert, dreigt te verdwijnen.’

Kuultjes graven bij start 100 meter in het Olympisch Stadion

Olympische Spelen 1928 Amsterdam

Hoeier / scherrner
Voetballer / Zeller / Kogelstoter

Hardloper / Ruiter / Bokser

Olympische postzegels 1928

De Nederlandse vrouwen, links ploegleider mevrouw Dieben, naast haar Unie-secretaris Hardeman, geheel rechts trainer Verwaal, de lange atlete naast hem is Lien Gisolf

Olympisch zilver voor Lien Gisolf

William Kreigsman, bondstrainer uit Zweden

Wim Peters miste ooit het wereldrecord op een paar centimeter

Vrouwenathletiek werd nog niet overal gewaardeerd. Over deze sprint schreef de NRC: 'Wenst ge zoo uw moeder... uw zuster... uw bruid?'

De jury in vol ornaat, rechts de latere Unie-voorzitter Dick de Vries

De sportwereld reageerde met een mengeling van woede en verbijstering. De voorzitter van het NOC, baron Alphert Schimmelpenninck van der Oye, legde de volgende, buitengewoon scherpe verklaring af:

'Thans is het onze beurt om gastheer te zijn, maar nu dreigen we de zaak te moeten teruggeven. Nederland heeft zich door het Kamerbesluit verlaagd tot de klasse van internationale klaplopers.'

De sportwereld zat niet bij de pakken neer. Onder aanvoering van de voorzitter richtte het NOC een verzoek om geldelijke steun tot het Nederlandse volk. Binnen twee weken was het NOC anderhalf miljoen gulden rijker, in die tijd een groot vermogen. Toch bleef zuinigheid troef. Bij de opening droegen de atletes mantelpakjes met hoedjes. Rie Briejer nam niet deel aan het defilé, omdat zij al de volgende dag moest aantreden voor de 100 meter. Zij kreeg geen hoedje en dat scheelde enkele dubbeltjes.

De Spelen werden door Prins Hendrik en niet door Koningin Wilhelmina geopend. Over haar afwezigheid is veel te doen geweest. Wel reikte Hare Majesteit aan het eind van de Spelen aan alle winnaars en winnaressen de gouden (vergulde) medailles uit. De uitreiking van de zilveren en bronzen medailles gebeurde door Prins Hendrik en NOC-voorzitter Alphert Schimmelpenninck van der Oye. Over de voorbereiding en de organisatie van dit niet overtroffen hoogtepunt in de vaderlandse sportgeschiedenis is na de Spelen een gedenkboek uitgegeven van meer dan duizend pagina's. Wij beperken ons in hoofdzaak tot de atletiek.

In de periode van 29 juli tot 5 augustus namen aan het atletiek-gedeelte veertig landen deel met 350 deelnemers, die voor 493 nummers inschreven.

De verschijning van vrouwen was voor de atletiek nieuw, al was het programma beperkt tot 100 meter, 200 meter, 800 meter, hoogsprin-

gen, discuswerpen en 4 x 100 meter. Voor de voetbalfinale werden in de Vijzelstraat ware veldslagen om de toegangskaarten geleverd. Zo erg was het voor de atletiek niet. De entreprijzen voor dit evenement liepen uiteen van zes gulden voor de eretribune tot een gulden voor een staanplaats. Voor de hele week kostten deze plaatsen respectievelijk 30 en 5 gulden. Precies 130.282 toeschouwers kwamen op de atletiekwedstrijden af. Dat viel niet tegen.

Uit kostenoverwegingen zag de organisatie af van het bouwen van een Olympisch dorp. De meeste Nederlandse atleten woonden thuis, bij familie, of voor acht gulden per dag in een pension in de Hendrik Jacobszstraat. De Amerikaanse deelnemers huisden op het luxueuze schip President Roosevelt, dat was afgemeerd aan het Steenen Hoofd bij het Westerdok. Ploegleider van de Amerikanen was de latere generaal Douglas MacArthur, die in de Tweede Wereldoorlog de opperbevelhebber was van de Amerikaanse strijdkrachten in de Pacific. De zeer succesvolle Amerikanen waren goed voorbereid naar Amsterdam gekomen. Zij hadden toen al een professioneel begeleidingsteam dat bestond uit een manager, twee assistent-managers, een chef-coach, tien assistent-coaches en zes trainers. Ook deelnemers van andere landen kwamen met schepen, die eveneens een ligplaats kregen in de Amsterdamse haven. De Italianen met de Solunta in de Coenhaven, de Denen met de Polonia aan de Javakade en de Finnen met de Oihonna aan het Oosterdok. Andere ploegen waren in scholen ondergebracht.

De problemen met de baan waren legio. Betweters hadden gedaan gekregen dat de sintelbaan pas na af-

loop van het voetbal- en hockey-toernooi zou worden aangelegd. Dat gebeurde ook, maar de veel te losse baan bleek volledig ongeschikt te zijn. Gelukkig was KNAU-trainer Kreigsman bereid hulp te bieden. Zonder zijn kennis en kunde had het atletiek-gedeelte niet kunnen doorgaan. Het betekende wel dat de atleten het veertien dagen zonder Kreigsman moesten stellen. De atletiekbaan van 400 meter werd de standaardlengte voor alle toekomstige Spelen en an-

Opening van de Wereld Spelen voor vrouwen

dere grote toernooien. Het jaarverslag van de Amsterdamsche Athletiek-Bond over 1928 vermeldt over het gesol met de sintelbaan:

'Dat de baan niet aan de geringste eischen voldeed, is toch zeker overduidelijk gebleken in de periode, dat de buitenlanders hier kwamen om te oefenen en het grasveld in het oude stadion preferreden boven de vernieuwde sintelbaan aan het Olympiaplein. Maar toch bleven de Heeren van het NOC doof voor elke argumentatie. Het NOC was verplicht de

baan op te leveren in goede conditie. Men was, zonder den raad van een deskundige als Kreigsman in te roepen, maar aan het graven en spitten gegaan. Men heeft lagen gelegd, gewalst, terwijl dit niet moest geschieden, kortom men heeft juist datgene gedaan, dat voor de oplevering van een werkelijk goede atletiekbaan niet moest plaatsvinden. Het NOC meende de ongeschikte baan wel met vegen, sproeien en rollen in een behoorlijke

in 1934 in Londen. Met vlag: Lien Gisolf

conditie te krijgen, maar waar de grondoorzaak der fout al in een der allereerste lagen zat, was ook deze toegepaste maatregel vergeefs gebleken. Het is diep te betreuren, dat men bij het NOC over zo weinig sportiviteit beschikt om een gemaakte fout ridderlijk te erkennen.'

Het Amsterdam Stadion – de voorloper van het Olympisch Stadion – was een schepping van Harry Elte.

Het kwam in 1914 klaar en werd in 1929 afgebroken. Op deze plaats

bevindt zich nu het Van Tuyl van Serooskerkenplein.

Organisatorisch werden alle problemen opgelost. Dat kon ook niet anders met Scharroo als vice-voorzitter van het uitvoerend comité en de deskundige Amsterdammer Joop Meyer (TC-secretaris van 1918 tot 1928) als wedstrijdleader. Hij had bij de Spelen van Antwerpen (1920) en Parijs (1924) al deel uitgemaakt van de jury. Oud-atleet en expert Charles Kellenbach was bij de voorbereiding en uitvoering belast met de leiding van alle technische zaken.

De Nederlandse organisatie hield, ondanks IOC-kritiek, vast aan een 200 meterbaan met halve bocht. Lange tijd werd de 200 meter gelopen met hele, of halve bocht of zonder bocht (vooral in de States). Dit veranderde in de jaren zestig, toen de IAAF de 200 meter met hele bocht voorschreef.

Een overijverige portier weigerde een vrouwelijk jurylid de toegang tot het stadion. Zij was haar entreekaart kwijtgeraakt. Het laten zien van de jurybadge kon de portier niet vermurwen. De dame was hierover zo woedend dat zij met haar privé-vliegtuigje boven het stadion ging cirkelen. Daarbij liet zij een briefje vallen met de mededeling dat wanneer zij niet tot het stadion zou worden toegelaten, het vliegtuigje op het middenterrein zou landen. Zij kreeg haar zin en kon haar jurytaak vervolgen. Door toedoen van dezelfde portier miste de Franse ploeg het openingsdefilé.

Met 14 vrouwen en 46 mannen had de KNAU qua deelnemers alle hens aan dek gehaald. Tegenover de kwantiteit stelden de Neder-

landse atleten echter weinig kwaliteit. Ons land nam deel met 246 sportlieden die negentien medailles veroverden. Bij de atletiek ging alleen hoogspringster Lien Gisolf met een zilveren medaille naar huis. Drie atletes sprongen in Amsterdam over 1,56 meter. Alleen de Canadese Ethel Catherwood haalde 1,59 meter. Lien Gisolf en de Amerikaanse atlete Wiley traden daarna aan in de barrage die de Nederlandse het zilver opleverde. Catherwood werd na de Spelen uitgeroepen tot de 'schoonste' van het toernooi.

In een later opgetekend interview zei Lien Gisolf:

'Ik had geen trainingspak, maar had nog het geluk een oude broek van mijn oom te kunnen lenen. Het wedstrijdbroekje was gebreid van wol en gemaakt door de vrouwen van de trainer en de masseur. Dat ding kriebelde vreselijk. Een Olympisch dorp was er niet. Ik sliep bij mijn oom en tante in Amsterdam, want Voorburg was te ver om heen en weer te reizen. Naar het stadion nam ik de tram. Tijdens het openingsdefilé droegen wij mantelpakjes die wij bij de Bijenkorf moesten halen. Het paste allemaal redelijk, in tegenstelling tot de pakken, die we in 1932 op de Olympische Spelen van Los Angeles droegen. Toen paste niets en had iedereen óf veel te lange mouwen, óf veel te korte.'

Trainer Ben Verwaal had verder weinig succes met zijn vrouwen. Dat gold ook voor de mannenploeg onder leiding van Kreigsman. De drie Nederlandse sprintsters bleven in de series steken. De drie 800 meterloopsters overkwam hetzelfde. De vrouwen werden vijfde op de 4 x 100 meter, maar dat was nauwelijks een verdienste met slechts zeven ploegen aan de start. Goede sprinters als Van den Berge en Broos haalden de volgende ronde niet. Adriaan Paulen kwam bij zijn derde Olympische Spelen niet verder dan de series van de 400 en 800 meter. Jan Zeegers die toch een reputatie had opgebouwd, zag geen kans zijn

*Vrouwen-
atletiek in
1913*

serie van de 1500 meter te overleven.

Op de langere afstanden – het domein van Paavo Nurmi en Finse consorten – bracht Oranje er ook niets van terecht. Op de springnummers bleven de Nederlanders decimeters achter.

Alleen Hannes de Boer deed het goed met de zesde plaats bij verspringen. Hij haalde 7,32 meter. Hinkstapspringer Wim Peters stelde teleur met zijn zevende plaats en een afstand van 14,55 meter. Peters betwistte de uitslag. Volgens hem was zijn beste sprong ten onrechte afgekeurd. Hij hield staande verder te hebben gesprongen dan de 15,21 meter van de winnaar. Zijn protest haalde niets uit.

Van de zes Nederlandse marathonlopers haalden twee het einde niet. De Amsterdammer Henri Landheer was met de dertigste plaats de beste (2.51.59).

De Fin Yrjöla won de tienkamp, zijn landgenoot Järvinen eindigde als tweede. De puntentellingen op meerkampen zijn in de loop der tijd geregeld aangepast aan de prestatiecurve van de diverse nummers, in casu de wereldrecords. Uitgaande van de anno 2000 geldende puntentelling zou Järvinen met 6815 punten op de eerste en Yrjöla met 6774 punten op de tweede plaats zijn geëindigd.

De Olympische Spelen van 1928 waren geen sportief succes, al zong of neuriede half Nederland het refrein dat was ontleend aan een revue van Jean Louis Pisuise:

*'Hoy,hoy,hoy Olympiade,
Jongens zet je beste beentje voor!
Denk om onze reputatie!
Om de eer van de Nederlandse natie!'*

Het was op de Nederlandse atleten niet van toepassing. Tijdens de Spelen, bijgewoond door 616 (!) journalisten van 490 verschillende kranten en tijdschriften, werden zes wereldrecords verbeterd. Om de schrijvende pers te beschermen waren radio-verslagen taboe. Amusant is, hoe het organisatiecomité dit verwoordde:

'Het verzenden van verslagen langs radiografischen weg zou minder juist zijn geweest tegenover de buitenlandse journalisten, die zich veel moeite hebben getroost, de Spelen te komen bijwonen. Zouden zij zijn weggebleven, dan zou men de propaganda hebben gemist voor de Spelen en voor Nederland, die ontegenzeggelijk van het persoonlijk bezoek het gevolg was.'

De affiches van alle Olympische Spelen werden wereldberoemd. Dat gold ook voor die van 1928, ontworpen door Jos Rovers. Van deze afbeelding werden briefkaarten en plakzegels in kleiner formaat gemaakt. Om de auteursrechten is

door de nazaten van Rovers tientallen jaren geprocedeerd. Wat opvalt op de affiche is dat de stand van de benen niet in overeenstemming is met de stand van de armen. Rovers heeft zijn visie altijd verdedigd door terug te grijpen op afbeeldingen van het hardlopen tijdens de Spelen uit de oudheid.

Ons land hield aan de Olympische Spelen een prachtig stadion over dat honderden grote sportevenementen binnen zijn poorten heeft gehad. Het scheelde weinig of dit architectonisch meesterwerk van Jan Wils – kosten ruim 1,2 miljoen gulden en gebouwd op 4400 palen – zou in 1996 onder de slopershamer zijn gevallen. Het zou het eerste Olympische stadion zijn geweest dat verdween. Gelukkig viel op het laatste moment het besluit, het stadion terug te brengen in zijn oorspronkelijke staat. Na de renovatie was het stadion geschikt voor 22.500 toeschouwers en uitgerust met een 8-laans rondbaan. Dat was vooral te danken aan de actie van Piet Kranenberg, waardoor met behulp van een publieksactie vijf miljoen beschikbaar kwam. Als dank werd hij in 1997 benoemd tot erelid van de KNAU. Het vernieuwde Olympische stadion, werd in het jaar 2000 ingewijd met de Nederlandse Kampioenschappen.

Na de Spelen van 1928 volgde een grote bestuurlijke uittocht. Scharroo had zijn aftreden, na veertien jaar voorzitterschap, reeds aangekondigd. Hij nam secretaris Hardeman (1921-1929) mee. Organisator Kellenbach was al eerder opgestapt. In de Technische Commissie ging het niet anders. Voorzitter Burger trad af, maar keerde later terug. Mét hem ging Joop Meyer die elf jaar secretaris van deze commissie was geweest. De aderslatingen zouden hun invloed niet missen.

De Spelen van Amsterdam maakten veel los. Een overvloed aan wedstrijden volgde. Wij vonden naolympische activiteiten in Usquert, Spekholzerheide, Gouderak, Vaals, Surhuisterveen, Wieringerwaard, Culemborg en Doesburg, met als hoogtepunt een wedstrijd in Drachten met 5400 toeschouwers.

De eerste veldloop voor vrouwen in de bosjes van Poot in Den Haag in 1921

De acht centimeter van Lien Gisolf

Lien Gisolf werd op 13 juli 1910 geboren in Fort de Kock in het toenmalige Nederlandsch Oost-Indië. Zij was in 1926 bij schoolwedstrijden opgevallen. Hoe dit in zijn werk ging, is beschreven door een NRC-verslaggever die een dochter bij Lien Gisolf in de klas had:

‘Zo was het gegaan: mejuffrouw Potharst, gymlerares aan de Haagse school Bleyenburg, had wat proeffjes afgenomen met het oog op de sportdag. Lien had voor ze sprong zelf het touw dertig centimeter hoger gehangen en was er met haar lange beenen zoo-ineens over heen gezwiept. Mejuffrouw Potharst had verrast uitgeroepen: “Allemachtig Lien, wat spring jij hoog.” Lenie, Bertje, Elsje, Cora, Corry, Mia, Lidie, Hannie,... kortom de heele klas had zich eenvoudig ’n pip gelachen. “Paps, het knalde door de zaal, zoo keiig vonden wij het”.’

De lange charmante atlete uit Voorburg werd lid van het Haagse Hygiea. Al in begin 1928 verbeterde zij het Nederlands record hoogspringen tot 1,465 meter, maar deze prestatie werd niet als record erkend. Op 3 juli 1928 ging zij in Brussel bij haar tweede wedstrijd uit haar leven over 1,582 meter en mocht zich meteen wereldrecordhoudster noemen. Bedenk hierbij dat in die tijd alleen ‘Schots’ werd gesprongen.

Het wereldrecord kwam op een bijzondere manier tot stand. Buiten haar medeweten was de lat met acht in plaats van twee centimeter verhoogd. Zij was meteen favoriete voor de Spelen van Amsterdam! Het werd geen goud maar zilver. Na haar wereldrecord in 1928 van 1,582 meter – in die tijd gold nog een precieze meting in millimeters – herhaalde zij dit kunststukje in 1929 en 1932 met sprongen van 1,608 en 1,623 meter. Bij de Vrouwen Wereld Spelen van 1930 in Praag behaalde zij de tweede plaats

met 1,57 meter. Haar ploeggenoten waren over het verloop van dit nummer geschokt. Alle springsters waren afgevallen, met uitzondering van Lien Gisolf en de Duitse Ellen Braumüller. Een barrage was nodig. Gisolf scheurde echter een spier en was daardoor kansloos. Ondanks de ongelukkige gebeurtenis stond de Duitse hoogspringster om die meevaller te dansen van plezier. Het leidde tot veel emotionele reacties in het Nederlandse kamp. Ook de toeschouwers waren boos over de ‘Schadenfreude’ van de Duitse atlete. Bij het uitreiken van de eerste prijs applaudisseerden alleen de veertig leden van de Duitse ploeg. Bij het overhandigen van de zilveren medaille kreeg Lien Gisolf een ovatie van de 25.000 toeschouwers.

Lien Gisolf heeft maar kort atletiek beoefend. Na vier jaar ging zij hockeyen bij HDM in Den Haag.

Emancipatie ver te zoeken

‘Moeten vrouwen zich nu zo uitsloven en inspannen, zoodat zij met verwrongen gezichten, met verbeten trekken, verwilderden haren, hijgend en afgemat door de finish gaan. Hadden vrouwen geen andere, geen betere sport, dan die er is voor de man. Dat vrouwen ’s winters schaatsen, met eleganten maar forschen slag, dat zij zoo’n beetje tennissen met hupsche gebaartjes; dat zij glijden op een rijwiel, zachtkens zonder zich ernstig in te spannen.

Wij kunnen ons dat allemaal best voorstellen, maar de sport die zooveel eischt, zoo’n groote in-

Ook een manier van werpen

spanning vergt, die is niet voor de vrouw. Daar zijn ze beide te goed voor, de vrouwen en de sport.’, aldus de NRC in de voorbeschouwing over de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam.

Het was een gruwel voor vele mannen dat bij deze Spelen vrouwennummers aan het atletiekprogramma waren toegevoegd. De Engelse atletes namen uit protest niet deel. Zij vonden het programma te beperkt.

Sportjournalist Joris van den Bergh, schrijver van de bestseller *Mysterieuze Krachten in de Sport*, liet in 1928 zijn afkeer voor vrouwenatletiek blijken door op te merken: *‘Een vrouw op de Spelen is een slak die een zoutkeet binnenkruipt.’*

Tijdens de Spelen stond in de NRC een foto van de finish van de 100 meter met het onderschrift: *‘Wensch ge zoo Uw moeder – Uw zuster – Uw bruid?’* Aan de foto was niets abnormaals te zien. Bij deze Spelen kwam op de 800 meter een aantal vrouwen uitgeput over de streep. Dat was koren op de molen van de tegenstanders. *De Telegraaf* gaf als commentaar:

‘Alleen de winster Frau Radke leek nog tamelijk fit, ook de Japanse, die tweede werd. De rest duizelde, voor zoover niet volkomen buiten kennis, zwaaiend en tollend van uitputting over de eindstreep. Het heele stel had tien minuten nodig om weer op adem te komen, waarop het grienend zwikje met uitzondering van de winster elkander melodramatisch de schouders omvattend uit het gezichtsveld verdween. Laat dit de laatste maal zijn, Heeren voorbereiders van Olympiades.’ De Engelse Daily Mail ging nog verder. Dit blad kwam met het bericht dat vrouwen, die de 800 meter liepen, nooit oud zouden worden.

Hoewel de betrokken loopsters het een prima wedstrijd hadden gevonden, kreeg *De Telegraaf* op de duur haar zin. Op voorstel van Unievoorzitter Strengholt werd in 1937, met grote meerderheid van stemmen, de 800 meter voor vrouwen van het programma afgevoerd. Fanny Koen had in 1935 het nationale record op

2.29,0 gebracht. Pas in 1954 stond bij de Nederlandse kampioenschappen deze afstand weer op het programma. Een aantal jaren mochten alleen gebrevetteerde loopsters aan de 800 meter deelnemen. Dat waren de vrouwen die in een proef de afstand in minder dan 2 minuten en 40 seconden hadden afgelegd. Na 1961 werd de situatie genormaliseerd.

Jarenlang hebben vrouwen strijd moeten leveren om aan atletiekwedstrijden te mogen deelnemen. De Internationale Amateur Atletiek Federatie (IAAF) wilde niets van

jaar een samenwerking aan met de FSFI. Door de nauwere band met de IAAF nam Nederland in 1930 voor het eerst deel aan de Vrouwen Wereld Spelen. De IAAF deed in 1936 nog meer concessies door de FSFI als vrouwencommissie in de organisatie op te nemen. Toch duurde het tot de jaren vijftig, voordat atletiek voor vrouwen algemeen werd aanvaard. Niet alleen loopnummers, maar ook onderdelen als verspringen, kogelstoten, discuswerpen en speerwerpen vond men niet vrouwelijk. Lange tijd heerste de mening dat vrouwen door sport-

Vrouwenatletiek in 1913

atletiek voor vrouwen weten. Hierdoor ontstonden na 1916 in een aantal landen (niet in Nederland) aparte atletiekbonden voor vrouwen. Pogingen van deze bonden atletes te laten deelnemen aan de Olympische Spelen van Parijs 1920 mislukten. Geen nood, want zonder de IAAF vond in 1921 de eerste internationale wedstrijden voor vrouwen plaats onder de naam ‘Monte Carlo Games’. In dat jaar richtte de Française Alice Milliat in Parijs een overkoepelende vrouwen-atletiekorganisatie op onder de naam: Fédération Sportive Féminine Internationale. De FSFI organiseerde vier ‘Vrouwen Wereld Spelen’, in 1922 in Parijs, in 1926 in Göteborg, in 1930 in Praag en in 1934 in Londen. De in 1926 door de FSFI vastgestelde gewichten voor de speer (600 gram), kogel (4 kg) en discus (1 kg) bij de vrouwen gelden nog steeds. Noodgedwongen ging de IAAF in dat

beoefening onvruchtbaar zouden worden. In 1934 werd in Ierland de beoefening van atletiek door vrouwen zelfs verboden. IOC-voorzitter Avery Brundage zei in 1936 over vrouwen:

‘Ik heb schoon genoeg van al die vrouwen in atletiek-uitrusting. Hun charme is tot het nulpunt gedaald.’

Pierre de Coubertin, de grondlegger van de moderne Olympische Spelen, was ook een fel tegenstander van sportbeoefening door vrouwen. Hij was van mening dat de belangrijkste taak van de vrouw moest bestaan uit het leggen van een lauwerkrans op het hoofd van de (mannelijke) winnaar. In veel landen heerste de opvatting dat atletiek schadelijk zou zijn voor de gezondheid van de vrouw, zonder dat dit wetenschappelijk kon worden onderbouwd. Ook werd

beweerd dat het beoefenen van de atletiek alle vrouwelijke eigenschappen tot het minimum beperkte. Deze opvatting was min of meer begrijpelijk. Gedurende een aantal jaren heersten in de vrouwenatletiek mannelijke types. Dat riep weerstanden op die de ontwikkeling remden.

'De topsportster was een vrouw met een mannelijk postuur. Zij zou ook wekelijks het scheermes nodig hebben. Zij had een zware stem. Bovendien "stampte" zij weinig gracieus over de sintel- of grasbaan. Ook zou zij op lompe wijze met ver- of hoogspringen, of met de discus, kogel en speer in de weer zijn.'

Gelukkig kregen de propagandisten in vele landen een flinke steun in de rug door te kunnen wijzen op een moeder met twee kinderen. Haar lopen vormde het overtuigendste argument tegen alle tegenstanders van atletiekbeoefening door vrouwen. Haar naam: Fanny Blankers-Koen, viervoudig Olympisch kampioene van 1948 in Londen. Na haar succes in Londen kreeg zij talloze uitnodigingen voor wedstrijden in het buitenland, waarvan zij een groot aantal accepteerde. Fanny Blankers-Koen bewees daarmee de vrouwenatletiek een enorme dienst.

In 1913 verschenen vrouwen voor het eerst als deelneemster aan atletiekwedstrijden. Op 22 juni van dat jaar stond bij het Amsterdamse AAV een 100 meter voor vrouwen op het programma. Plaats van handeling was het sportterrein Oud Roosenburgh in Watergraafsmeer. De korfbalster Johanna Bot won in 15,4. In hetzelfde jaar hield de Rotterdamse korfbalclub OSCR een driekamp voor vrouwen, bestaande uit de 100 meter, de 400 meter en het verspringen. Eveneens in 1913 organiseerde de cricket- en voetbalvereniging VOC uit Rotterdam op het Schuttersveld een 60 meter voor vrouwen. Tot 1931 waren uitsluitend mannen lid van specifieke atletiekclubs. Voor vrouwen bleef de deur gesloten. Wilden vrouwen aan wedstrijden van de KNAU deelnemen, dan

hadden zij geen andere keus dan lid te worden van de korfbal- en gymnastiekclubs die zich bij de Unie hadden aangesloten. Voorbeelden zijn: Brunhilde-Leiden, Brunhilde-Groningen, Hygiea-Den Haag, Hercules/Hebe-Enschede, Twenthe-Enschede, Quick-Gouda, Quick-Huizum, Rozenburg-Rotterdam, Olympia-Hengelo, Atilla-Utrecht, Sparta-Dordrecht, ATB (Amsterdamsche Turn Bond)-Amsterdam, UDI-Drachten, Amstels GV-Amstelveen, Vlughed en Kracht-Groningen, Oranje-Den Haag, Sparta-Den Haag (niet het huidige Sparta) en DOS-Heemstede. In 1930 weigerde het Amsterdamse AAC opnieuw vrouwen als lid te accepteren. De arrogantie van de mannen had tot gevolg dat op 10 februari 1930 in Amsterdam de eerste specifieke atletiekclub voor vrouwen werd opgericht onder de naam ADA. Op 11 september 1930 volgde het Rotterdamse Hollandia. De oprichting van deze twee clubs had een sneeuwbaaleffect door de komst van GITA-Haarlem, Atmodes-Haarlem, Sagitta-Amsterdam, Atalanta-Groningen, Victoria-Rotterdam, UDA (Utrechtsche Dames Athletiek)-Utrecht, Celebes-Den Haag en Olympia'48-Den Haag. De tijden zijn veranderd. De fusie tussen ADA en AAC in 1994 betekende het einde van de laatste specifieke vrouwenatletiekclub.

De eerste nationale kampioenschappen voor mannen vonden reeds in 1891 plaats, het eerste NK voor vrouwen pas op 25 juli 1920. Het bleef in dat jaar bij de 4 x 80 meter. In 1921 volgden enkele individuele nummers, verdeeld over drie dagen, en als 'bijnummers' toegevoegd aan het overladen programma van de mannen. In 1929 kregen de vrouwen een aparte dag voor hun kampioenschappen. Vanaf 1942 vindt de titelstrijd weer tegelijk met die van de mannen plaats. Hoewel de NAU in 1920 een aparte commissie voor vrouwen had geïnstalleerd, was de emancipatie nog ver weg. Dat bleek ook uit de houding van KNAU-voorzitter Scharroo. Hij merkte tijdens de jaarvergadering van 1929 op vrouwenatletiek niet geschikt te vinden als wedstrijd sport. Zelfs Jan Blankers liet zich in dat jaar in gelijke bewoorden

dingen uit. Hij trouwde later met Fanny Koen.

Het was niet verwonderlijk dat de in 1929 opgerichte ENDAT (Eerste Nederlandsche Dames Athletiek Toerclub) in 1932 probeerde een atletiekbond voor vrouwen op te richten. De atletes kregen te weinig steun en de ENDAT werd door de KNAU verboden. De problemen bleven echter bestaan. De KNAU was zo verstandig in 1934 de Commissie Dames Athletiek (CDA) te installeren, met meer bevoegdheden dan de voorgaande commissie. Hoofddoel was de vrouwenatletiek te promoten. Dat was hard nodig, daar het aantal wedstrijden voor mannen die voor vrouwen vele malen overtrof. Onder de 3900 leden in 1934 waren slechts 550 vrouwen. Na 1938 moest de CDA noodgedwongen enige jaren stoppen door een tekort aan vrouwelijke kandidaten. Zus Verwaal heeft een grote rol in deze commissie gespeeld. Stuwende krachten waren ook Mevrouw Dieben, Cor van de Ven, Frans Jutte en Fanny Blankers-Koen. De CDA zorgde voor vuurwerk op de algemene vergaderingen van de KNAU, wanneer zij vond dat aan haar wensen niet of té weinig tegemoet werd gekomen. Pas in 1977 werd Anny Schmitz-Broekhoff als eerste vrouw in het Uniebestuur benoemd! Het is veelzeggend dat zelfs in dat jaar enkele bestuursleden niet blij waren met de komst van een vrouw.

In 1946 ging de wedstrijd om het clubkampioenschap van Nederland niet door. Het was het Amsterdamse Sagitta niet gelukt voldoende juryleden bijeen te brengen. Bijna alle juryleden waren in die tijd mannen. Zij hadden de voorkeur gegeven aan een onbelangrijke wedstrijd elders in Amsterdam. Dit was al eerder gebeurd bij het samenvallen van wedstrijden voor mannen en vrouwen.

'Veel Nederlandsche mannen vinden, dat vrouwen beter sokken en kousen kunnen gaan stoppen in plaats van op het sportveld te vertoeven', aldus een cynische opmerking gemaakt in 1946 tijdens de jaarvergadering van het Rotterdamse Hollandia.

In 1968 stelde de IAAF een certificaat van vrouwelijkheid verplicht (sekse-test). Dit kreeg men na een voor vele vrouwen stuitend lichamenlijk onderzoek. Later werd het geslacht bepaald met de salivatest (wanguitstrijkje) of onderzoek van een haar. Naarmate de jaren verliepen, vonden steeds meer vrouwen de test discriminerend. Zij reageerden in 1992 verheugd op het bericht dat de IAAF de chromosomentest had afgeschaft. Onderzoek had uitgewezen dat deze test niet betrouwbaar was. De onderzoekers brachten ook naar buiten dat vanaf 1968 bij Olympische Spelen en andere grote sportevenementen vijftien vrouwen op vage gronden van deelneming waren uitgesloten, onder hen ook atletes. Zij gingen onttreden naar huis onder het voorwendsel van blessures. Het betekende een abrupt einde van hun sportcarrière en een blijvende beschadiging in hun verdere leven.

Uit een in 1997 uitgekomen rapport van de Emancipatieraad bleek dat ongeveer evenveel vrouwen (63 procent) als mannen (66 procent) een of meerdere sporten beoefenen. In dit rapport kwam ook naar voren dat 70 procent van de trainers en coaches mannen zijn en dat bij sportbestuurders dit percentage tussen de 80 en 90 procent ligt.

Een apart verhaal is de houding die de Rooms-Katholieke Kerk lange tijd innam over sportbeoefening door vrouwen. Hoewel de eerste r.k. atletiekbond al in 1911 ontstond, was het door strenge bisschoppelijke bepalingen pas vanaf 1942 mogelijk voor vrouwen atletiek te beoefenen in katholiek verband. De heersende katholieke moraal-theologie beschouwde de vrouwelijke lichamenlijkheid als zeer bedreigend. Het vrouwelijk lichaam diende verhuld te blijven, zowel voor de buitenwereld als voor het bewustzijn van de vrouwen zelf. Deze opvatting strookte niet met de actieve sportbeoefening in het openbaar. Krachtenmetende, agressieve, demonstratieve sportvormen, gemengd sporten en sporten in het bijzijn van publiek waren taboe voor katholieke vrouwen en meisjes. Een en ander betekende dat gymnastiek lange tijd de

enige sportvorm bleef, die voor hen toegankelijk was. De in 1930 opgerichte Rooms-Katholieke Nationale Atletiek Unie (RKNAU) werd in 1934 opgevolgd door vijf diocesane atletiekbonden (kringen) die eveneens buiten KNAU-verband opereerden. De vijf bonden waren verenigd in de Federatie van Diocesane Athletiekkringen (FDA). Alle macht was aan de bisschoppen. Om voor het predikaat 'RK' in aanmerking te komen, was het aanstellen van een geestelijk adviseur verplicht. Dit was veelal een priester die door de bisschop was benoemd. Hij had het recht van veto en maakte hiervan meer dan eens gebruik. Zo werden leden die aan KNAU-wedstrijden hadden deelgenomen, zonder pardon geroyeerd. Royement volgde ook bij 'gemengde' verkering. Door de Duitse bezetter gedwongen sloot de FDA zich, na langdurige discussies, op 2 juli 1941 bij de NAU aan. Aangepaste bisschoppelijke bepalingen bleven van kracht, maar door de oorlogsjaren hielden de clubs zich minder streng aan de regels. Het gevolg was dat katholieke atletiekclubs voor het eerst in de geschiedenis vrouwen en meisjes als lid accepteerden. Na de Tweede Wereldoorlog kwam de Nederlandse Katholieke Sportbond (NKS) in beeld. Wie dacht dat de bisschoppelijke bepalingen zouden worden versoepeld, kwam bedrogen uit. Het episcopaat draaide de klok terug en voerde weer strenge regels in voor vrouwen. Een voorbeeld is het kledingvoorschrift:

'De kleding moet zodanig zijn, dat zij voor het beschermen en onthullen van het sexuele geheim de waardigheid van de christenmens tot uitdrukking brengt.'

In de praktijk hield dit in; het dragen van een blouse met gesloten ronde hals, pof- of lange mouwen, rok of rokbroek tot aan de knie en een donkere directoire. Vraag niet, hoe hoogspringen moest worden beoefend! Verder werd gemengd sporten en trainen opnieuw verboden. Door de nieuwe belemmeringen waren er nog nauwelijks wedstrijden voor vrouwen in rk-verband. De KNAU-wedstrijden boden

ook geen soelaas. Als zij daaraan deelnamen, voelden zij zich in hun tuttige kleding opgelaten tussen hun leeftijdsgenoten met eigentijdse sportbroeken en shirtjes. Het gevolg was dat bijna alle vrouwen van rooms-katholieke verenigingen de atletiek de rug toekeerden of overgingen naar neutrale clubs. In de jaren vijftig maakte de 'lichaamsvijandige' houding van de RK-Kerk geleidelijk plaats voor een andere benadering. Bovendien begon de ontzuiling. Dit proces zette zich in de jaren zestig en zeventig in versneld tempo voort. De beperkingen verdwenen en van inmenging door bisschoppen was geen sprake meer. Clubs lieten op den duur het predikaat 'RK' vallen of gingen fusies aan met neutrale verenigingen. Voorbeelden zijn ALO-Rotterdam, Estafette-Amsterdam, LDA-Den Haag, RKEAV-Enschede, K&K-Tilburg, Union-Nijmegen, DEM-Beverwijk, Hermes-Utrecht en De Bataven-Leiden. In 1964 werd de Nederlandse Katholieke Sportbond opgevolgd door de Nederlandse Katholieke Sportfederatie (opnieuw NKS). In tegenstelling tot de rooms-katholieken waren de protestant-christelijke sportorganisaties lange tijd gering in omvang. Zondagsheiliging en sobere plichtsbetrachting gingen voor veel orthodox-protestanten niet samen met sportbeoefening. Bovendien stonden die clubs ook het eigen isolement voor. In 1958 werd de Nederlands Christelijke Atletiek Bond (NCAB) opgericht. In 1965 trad Vitesse uit Utrecht als eerste christelijke vereniging toe tot de KNAU. In 1969 sloot de NCAB zich bij de Unie aan.

In vroeger jaren werd door vrouwen veelal de 80 meter gelopen. Bijna alle mannen vonden de 100 meter te zwaar voor vrouwen. In 1981 kon met Carla Beurskens de eerste marathonkampioene worden gehuldigd. Aan de marathon van Rotterdam van 1999 namen 1000 vrouwen deel. Als iemand in de jaren twintig had beweerd dat zijn of haar kleindochter ooit de marathon zou lopen, was zonder meer aan haar of zijn verstand getwijfeld.